

УДК 343.31+343.35

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v2.2023.9>**А. Боровик,**

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука

ВИНА У КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ

Постановка проблеми. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони посягань на представників влади, як і будь-якого іншого кримінально протиправного діяння, є наявність вини. Відповідно до ст. 23 КК України вина – це психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. Незважаючи на те, що в дефініції вини вказано лише на дві форми (умисну та необережну) в теорії кримінального права існує й третя – змішана (подвійна) форма вини.

У контексті дослідження посягань на представників влади важливо визначити форму вини для кожного окремо взятого делікту, а також запропонувати комплексне тлумачення інтелектуальної та вольової ознак встановлених форм вини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальні проблеми кримінальної відповідальності за посягання на представників влади знайшли відображення у працях Г.Є. Болдаря, В.П. Беленка, Л.П. Брич, А.С. Габуди, Н.О. Гуторової, Ю.П. Дзюби, Л.В. Дороша, О.О. Дудорова, О.В. Зайцева, І.М. Заллялової, О.О. Кашкарова, В.А. Клименка, В.О. Навроцького, В.І. Осадчого та інших. Водночас низка питань у цій сфері залишаються недостатньо дослідженими або дискусійними, а тому потребують подальших наукових розвідок.

Мета статті полягає у дослідженні вини у складі кримінальних правопорушень, передбачених статтями 342, 343, 345, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, визначенні її форми та різновиду для кожного окремо взятого делікту, а також встановленні її інтелектуальних та вольових ознак.

Виклад основного матеріалу. У теорії кримінального права розроблено правила визначення умислу в окремих кримінальних правопорушеннях. Те, що кримінальна відповідальність за певне діяння настає лише за наявності умислу:

1) може бути прямо вказане у диспозиції відповідної статті Особливої частини КК (відповідна вказівка є у понад ста статтях чинного КК);

2) впливати з наявних у диспозиціях статей КК вказівок на інші ознаки складів злочинів. Зокрема, на те, що певному злочину притаманна лише умисна форма вини, вказує наявність у статті згадки про мотив або мету вчинення злочину (за загальним визнанням, мотив або мета вчинення злочину є атрибутом умисних злочинів); «завідомість» при вчиненні злочину; відповідний спосіб вчинення злочину. Загальновизнано, що такі способи вчинення злочинів, як насильство, погроза, обман, підкуп та багато інших, притаманні саме умисним злочинам; неодноразовість, систематичність, злісність, якими характеризується певне діяння, вчи-

нення його з особливою зухвалістю чи цинізмом тощо;

3) виводитися з аналізу інших елементів та ознак складів злочинів. У багатьох статтях кримінального закону, зокрема про крадіжку, одержання неправомірної вигоди тощо, немає жодних згадок про те, що відповідний злочин є умисним. Проте форма вини, з якою вчинюється той чи інший злочин, визначається через характеристику його об'єкта, ознак об'єктивної сторони, суб'єкта;

4) з'ясовуватися в ході аналізу санкції статті КК – виду покарання, передбаченого за це посягання. Адже деякі покарання (наприклад конфіскація майна, довічне позбавлення волі) передбачені у законі лише щодо умисних злочинів [1].

Аналіз положень статей 342, 343, 345, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України з урахуванням зазначених правил дає підстави стверджувати, що здебільшого це *умисні* кримінально протиправні діяння про що свідчить їх характер, а також конструкції, що позначають мотив та мету їх вчинення. Винятки становлять лише окремі склади кримінальних правопорушень, у яких ставлення до наслідків може характеризуватися необережністю.

Щодо умисної форми вини варто зазначити, що *прямий умисел* характерний передусім кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 342, 343, 344, 349 КК України. У цих випадках винна особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності) і бажає його вчинити. Прямий умисел обумовлений здебільшого належністю вказаних деліктів до кримінальних правопорушень з формальним складом, яким характерний прямий умисел. Водночас окремі склади цих деліктів можуть мати матеріальний склад. Наприклад, втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби,

приватного виконавця, що перешкодило запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила (ч. 2 ст. 343 КК України). У цьому випадку, окрім кримінально протиправного діяння – втручання в діяльність працівника, ймовірно присутній наслідок – перешкодження запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила. Хоча з іншого боку це положення щодо перешкодження запобіганню чи затриманню можна тлумачити і як мету вчинення кримінального проступку. Однак законодавець у цьому випадку очевидно акцентував саме на наслідках, а не меті кримінально протиправного діяння, про що свідчить формулювання «ті самі дії, якщо вони перешкодили...». Для формулювання мети законодавець використовував конструкцію на кшталт «ті самі дії, вчинені з метою перешкодження».

З огляду на наявність в ч. 2 ст. 343 КК України зазначеного наслідку окремі вчені вважають, що в цьому випадку присутня подвійна або змішана форма вини. Наприклад, М.І. Залялова переконана, що ч. 2 ст. 343 КК України характеризується як злочин з подвійною або змішаною формою вини за наявності такого наслідку як не запобігання вчиненню злочину. Психічне ставлення до настання наслідку у вигляді не запобігання затриманню особи, що вчинила злочин, може бути як умисним, так і необережним [2, с. 165].

Щодо умисної форми вини у деліктах, підстави кримінальної відповідальності за які містяться у статтях 345, 346, 347, 348, 351, 351-1, 351-2 КК України, думки вчених різняться.

Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) та щодо державного чи громадського діяча (ст. 346 КК України). Л.П. Брич, Л.В. Дорош, О.О. Кирбят'єв, В.І. Осадчий вважають, що суб'єктивна сторона злочинів, передбачених

статтями 345, 346 КК України, характеризується прямим умислом [3, с. 725, 728; 4, с. 1055, 1056, 1059; 5, с. 805, 808; 6, с. 257; 7, с. 75–76]. Водночас окремі наковці підходять до різновиду умислу у статтях 345, 346 КК України диференційовано. В. А. Клименко та С. І. Дячук є прихильниками позиції відповідно до якої суб'єктивна сторона злочинів, передбачених ч. 1 ст. 345 та ч. 1 ст. 346 КК України (йдеться про погрози), а також передбачених ч. 2 вказаних статей щодо нанесення побоїв, характеризується прямим умислом. Натомість заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близькому родичу або державному чи громадському діячу тілесних ушкоджень (ч. 2 і 3 ст. 345, 346 КК України) може характеризуватися як прямим, так і непрямим умислом [8, с. 776, 779; 9, с. 1114, 1116].

Обґрунтовуючи таку позицію В.П. Беленок зауважує, що заподіяння різних видів тілесних ушкоджень притаманний матеріальний склад злочину, у якому ставлення порушника до наслідків може бути різним: винний може як бажати настання таких наслідків, так і не бажати, але свідомо припускати їх настання [7, с. 75–76].

Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця (ст. 347 КК України) на переконання В. А. Клименка та Л.В. Дорош може вчинятися як з прямим, так і з непрямим умислом [8, с. 781; 3, с. 730]. Натомість Л.П. Брич стверджує, що суб'єктивна сторона цього злочину – прямий умисел. Однак ставлення винного до заподіяння шкоди факультативному об'єкту (громадському порядку, екологічній безпеці, життю або здоров'ю людини) є необережним [4, с. 1060].

У ч. 2 ст. 347 КК України встановлено підстави кримінальної відповідальності за умисне знищення

або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, що спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки. Вживання слів «спричинило» та «загибель» свідчить про те, що ставлення до таких наслідків не може бути умисним. Адже в разі умислу йдеться про інший злочин – посягання на життя відповідних потерпілих, що повинно кваліфікуватися за ст. 348 чи ст. 115 КК України.

Погоджуючись з необережним ставленням до зазначених наслідків вчені по-різному висловлюються щодо форми вини у ч. 2 ст. 347 КК України: Л.П. Брич зазначає про необережне ставлення до наслідків [4, с. 1061]; В.І. Осадчий наголошує, що вина щодо таких наслідків є необережною [5, с. 810]; І.М. Ізай та О.О. Кирбят'єв у цьому випадку говорять про складну форму вини [6, с. 243–244; 10, с. 9]. У цьому випадку дійсно йде мова про подвійну форму вини, яку визначають як поєднання двох самостійних форм вини (умислу та необережності), які стосуються двох окремих кримінальних правопорушень, об'єднаних за волею законодавця в єдине ціле [11, с. 206, 209]. У змішаній формі вини діяння має бути вчинене лише умисно, а ставлення до наслідків повинно бути лише необережним [12, с. 545].

Умисел під час вчинення злочину, передбаченого ст. 348 КК України, у формі вбивства може бути як прямим, так і не прямим, адже винна особа може бажати настання наслідків у виді смерті або хоча не бажати, але свідомо припускати їх настання.

Водночас замах на вбивство працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів (ст. 348 КК України), на думку В. А. Клименко та Л. В. Дорош, може бути вчинено тільки з прямим умислом [8, с. 783; 3, с. 734].

І.І. Давидович має рацію в тому, що вид умислу у злочинах з формальним складом (ст.ст. 342, 343, 349, ч. 1 ст. 345 КК України), може бути тільки прямим. У злочинах, які мають формально-матеріальний склад (ст. 348, ч. 2, 4 ст. 345, ч. 2 ст. 343 КК України), відносно тих форм, у яких їх об'єктивна сторона не включає в якості обов'язкового компонента настання наслідків, також допускається лише прямий умисел. Злочини з матеріальним (ч. 3 ст. 345, ст. 347 КК України) або формально-матеріальним складом (щодо форм, які включають настання наслідків), можуть бути вчинені і з непрямым умислом [13, с. 134].

Перешкоджання діяльності представників влади, передбачені статтями 351, 351-1, 351-2 КК України. Щодо кримінальних правопорушень підстави кримінальної відповідальності за які містяться в ст. 351, 351-1 КК України, на переконання Л.П. Брич, ці злочини вчиняються з умисною формою вини, однак надання неправдивої інформації, може бути вчинене лише з прямим умислом [4, с. 1071]. Тобто дослідниця щодо невиконання законних вимог та створення штучних перешкод діяльності потерпілих допускає як прямий, так і непрямий умисел. Тому і кримінальне правопорушення, передбачене ст. 351-2 КК України, може вчинятися як з прямим чи непрямым умислом. Однак В.І. Осадчий дотримується дещо іншої думки, зазначаючи, що суб'єктивна сторона цього делікту (йдеться про ст. 351-2 КК України) характеризується прямим умислом [5, с. 822].

Встановлення форми вини у досліджуваних деліктах дозволяє перейти до аналізу змісту цих форм. Оскільки посягання на представників влади є умисними кримінальними правопорушеннями, варто розкрити відповідні ознаки умислу.

Загально визнаним є положення про те, що поняття умислу включає

ознаки, які характеризують ставлення особи до вчинюваного діяння та його наслідків, а саме: 1) усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру своєї дії або бездіяльності; 2) передбачення суспільно небезпечних наслідків такої дії або бездіяльності; 3) відповідне вольове ставлення до наслідків - їх бажання або свідоме припущення. Перші дві ознаки прийнято іменувати інтелектуальними, оскільки вони виражають те, що повинна знати, розуміти особа, яка вчинює злочин, а третю – вольовою, позаяк вона відображає вольове ставлення особи до злочинних наслідків [1].

Інтелектуальний елемент умислу в посяганнях на представників влади має як спільні, так і відмінні ознаки.

Для притягнення до кримінальної відповідальності відповідного суб'єкта за посягання на представників влади необхідно щоб він усвідомлював:

1. *Вчинення незаконного діяння, що становить зміст посягання на представника влади* (опору, втручання, перешкоджання, посягання на життя, знищення чи пошкодження майна, захоплення як заручника). В межах цього усвідомлення важливо врахувати, що винний повинен розуміти, що він перешкоджає, чинить опір, втручається тощо саме в законну діяльність потерпілого.

2. *Суспільно небезпечні наслідки свого діяння* (смерть, загибель, тілесні ушкодження). Вони характерні лише посяганням з матеріальним складом.

3. *Статус потерпілої особи* – її належність до спеціального потерпілого – представника влади, державного чи громадського діяча, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, судового експерта, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця, або уповноваженої особи Фонду

гарантування вкладів фізичних осіб, близьких родичів відповідних осіб тощо.

4. *Зв'язок кримінально протиправного посягання із виконанням обов'язків представником влади.* Цей зв'язок залежить передусім від різновиду посягання на представника влади.

Він може полягати в перебуванні зазначених осіб під час виконання ним службових обов'язків (якщо це приватний виконавець, то під час примусового виконання рішень, а якщо член громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовець, то під час виконання цими особами покладених на них обов'язків щодо охорони громадського порядку).

Вказаний зв'язок знаходить свій прояв у спеціальній меті, яку прагне досягти винний, або мотивах, якими він керується під час вчинення кримінального правопорушення. Йдеться наприклад, про перешкодження виконанню потерпілим службових обов'язків, бажанні добитися прийняття неправомірного рішення, помститися за його законну діяльність.

Водночас під час вчинення окремих посягань на представників влади інтелектуальними ознаками умислу повинні стосуватися усвідомлення **додаткових обставин**. Наприклад, під час вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347 КК України, винний повинен усвідомлювати належність майна, яке знищується чи пошкоджується працівникові правоохоронного органу, працівникові органу державної виконавчої служби, приватному виконавцю (у тому числі після звільнення з посади) чи їхнім близьким родичам. Натомість у посягання на представників влади, передбачених ст. 351, 351-1 КК України, винний повинен усвідомлювати, що інформація, яку він надає відповідним представникам влади, є неправдивою. На це вказує, зокрема наявність терміну «завідомо».

Неусвідомлення особою, яка вчиняє кримінально протиправне посягання на представника влади, зазначених ознак обумовлює необхідність кваліфікації вчиненого за наявності для того підстав за іншими статтями КК України, зокрема як кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, її волі, проти власності тощо.

І.І. Давидович слушно наголошує, що вчинення відповідних дій відносно представника влади чи громадськості або їх близьких за відсутності усвідомлення специфічних ознак потерпілого, виключає відповідальність за ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349, 350, 352 КК України, незалежно від того, чи була така помилка сумлінною, чи ні. Кваліфікація подібних випадків, за наявності необхідних підстав, має здійснюватися за нормами, які передбачають злочини проти особи або власності [13, с. 134].

Вольові ознаки умислу в посяганнях на представників влади, що мають формальний склад, не залежать від його різновиду (прямої чи непрямої) і полягають лише в бажанні вчинити злочини чи кримінальний проступок проти представника влади. Натомість у посяганнях на цих осіб з матеріальним складом вольова ознака полягає в бажанні настання суспільно небезпечних наслідків або в свідомому припущенні їх настання.

Висновки. Підсумовуючи викладене варто зазначити, що посягання на представників влади, підстави кримінальної відповідальності за які встановлено в статтях 342, 343, 345, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, є умисними деліктами. Виняток становить лише склад злочину, передбаченого ч. 2 ст. ст. 347 КК України, у якому ставлення до загибелі людей чи інших тяжких наслідків є необережним. Умисел у статтях 342, 343, 344, 349 КК України є прямим, натомість в інші делікти можуть вчинятися і з непрямым умислом. Це пояснюється тим,

що одна частина посягань на представників влади має формальний склад, а друга – матеріальний. Водночас в матеріальних складах ставлення до наслідків може характеризуватися і непрямим умислом.

Інтелектуальний елемент умислу в посяганнях на представників влади полягає в тому, що суб'єкт кримінального правопорушення повинен усвідомлювати: 1) вчинення незаконного діяння, що становить зміст посягання на представника влади (опору, втручання, перешкоджання, посягання на життя, знищення чи пошкодження майна, захоплення як заручника); 2) суспільно небезпечні наслідки свого діяння, характерні посяганням з матеріальним складом (смерть, загибель, тілесні ушкодження); 3) статус потерпілої особи – її належність до спеціального потерпілого – представника влади, державного чи громадського діяча, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, судового експерта, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця, або уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, близьких родичів відповідних осіб тощо; 4) зв'язок кримінально протиправного посягання із виконанням обов'язків представником влади, що може полягати в перебуванні зазначених осіб під час виконання ним службових обов'язків або знаходити свій прояв у спеціальній меті, яку прагне досягти винний, або мотивах, якими він керується під час вчинення кримінального правопорушення.

Водночас під час вчинення окремих посягань на представників влади інтелектуальними ознаками умислу повинні стосуватися усвідомлення додаткових обставин – належності майна спеціальним потерпілим (ст. 347 КК України), того факту, що інформація, яка надається від-

повідним представникам влади, є неправдивою (статті 351, 351-1 КК України).

Вольові ознаки умислу в посяганнях на представників влади, що мають формальний склад, не залежать від його різновиду (прямий чи непрямий) і полягають лише в бажанні вчинити злочини чи кримінальний проступок проти представника влади. Натомість у посяганнях на цих осіб з матеріальним складом вольова ознака полягає в бажанні настання суспільно небезпечних наслідків або в свідомому припущенні їх настання.

У статті досліджено вини як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони посягань на представників влади з метою визначення її форми та різновиду для кожного окремо взятого делікту, а також встановлення її інтелектуальних та вольових ознак.

Встановлено, що посягання на представників влади, підстави кримінальної відповідальності за які встановлено в статтях 342, 343, 345, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, є умисними деліктами. Виняток становить лише склад злочину, передбаченого ч. 2 ст. ст. 347 КК України, у якому ставлення до загибелі людей чи інших тяжких наслідків є необережним. Умисел у статтях 342, 343, 344, 349 КК України є прямим, натомість інші делікти можуть вчинятися і з непрямим умислом.

Аргументовано, що інтелектуальний елемент умислу в посяганнях на представників влади полягає в тому, що суб'єкт кримінального правопорушення повинен усвідомлювати: 1) вчинення незаконного діяння, що становить зміст посягання на представника влади (опору, втручання, перешкоджання, посягання на життя, знищення чи пошкодження майна, захоплення як заручника);

2) суспільно небезпечні наслідки свого діяння, характерні посяганням з матеріальним складом (смерть, загибель, тілесні ушкодження); 3) статус потерпілої особи – її належність до спеціального потерпілого – представника влади, державного чи громадського діяча, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, судового експерта, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця, або уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, близьких родичів відповідних осіб тощо; 4) зв'язок кримінально протиправного посягання із виконанням обов'язків представником влади, що може полягати в перебуванні зазначених осіб під час виконання ними службових обов'язків або знаходити свій прояв у спеціальній меті, яку прагне досягти винний, або мотивах, якими він керується під час вчинення кримінального правопорушення. Вольові ознаки умислу в посяганнях на представників влади, що мають формальний склад, не залежать від його різновиду (прямий чи непрямий) і полягають лише в бажанні вчинити злочин чи кримінальний проступок проти представника влади. Натомість у посяганнях на цих осіб з матеріальним складом вольова ознака полягає в бажанні настання суспільно небезпечних наслідків або в свідомому припущенні їх настання.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, вина, умисел, суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, кримінальна відповідальність, посягання на представників влади, опір, працівник правоохоронного органу, втручання у діяльність, захоплення заручника, погроза або насильство, знищення або пошкодження майна.

Borovyk A. Guilt in criminal offenses against public officials

The article examines guilt as a mandatory feature of the subjective side of attacks on public officials with a view to determining its form and variety for each individual delict, and also to establishing its intellectual and volitional features.

The author establishes that attacks on public officials are intentional delicts, according to the grounds for criminal liability which are set out in Articles 342, 343, 345, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 of the CC of Ukraine. The only exception is the corpus delicti of the crime provided for in Part 2 of Art. 347 of the CC of Ukraine, in which the attitude to the death of people or other serious consequences is negligent. The intent in Articles 342, 343, 344, 349 of the CC of Ukraine is direct, while other delicts may be committed with indirect intent.

It is argued that the intellectual element of intent in attacks on public officials is that the subject of a criminal offense must be aware of 1) the commission of an illegal act which constitutes the content of an assault on a representative of authority (resistance, interference, obstruction, assault on life, destruction or damage to property, taking hostage); 2) the socially dangerous consequences of their act which are characteristic of assaults with material content (death, bodily injury); 3) the status of the victim – his or her affiliation with a special victim – a representative of the authorities, a state or public figure, a law enforcement officer, a state enforcement officer, a private enforcement officer, a forensic expert, a member of a public formation for the protection of public order and the state border, a military officer, or an authorized person of the Deposit Guarantee Fund, close relatives of the respective persons, etc; 4) the connection of the criminal offense

with the performance of duties by a representative of the authorities, which may consist in the presence of these persons while performing their official duties or be manifested in the special goal sought to be achieved by the perpetrator or the motives guiding him/her in the commission of the criminal offense. The volitional signs of intent in attacks on public officials that have a formal composition do not depend on its type (direct or indirect) and consist only of the desire to commit a crime or criminal offense against a public official. Instead, the volitional feature in attacks on these persons with material elements is the desire for socially dangerous consequences or the conscious assumption of their occurrence.

Key words: criminal offense, guilt; intent, subjective side of a criminal offense, criminal liability, encroachment on public officials, resistance, law enforcement officer, interference with activities, hostage-taking, threat or violence, destruction or damage to property.

Література:

1. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В.О. Навроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 712 с.

2. Заллялова І.М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Донецьк, 2006. 186 с.

3. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. комент.: у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., доповн. Харків: Право, 2013. Т. 2: Особлива частина. 1040 с.

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [А.М. Бойко, Л.П. Брич, О.О. Дудоров та ін.] ; за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. [10-те вид., переробл. та доповн.]. Київ : Дакор, 2018. 1360 с.

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. [2-ге вид., переробл. і доповн.]. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

6. Кирбят'єв О.О. Кримінально-правова охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів: дис. ... докт. юрид. наук. Київ, 2021. 446 с.

7. Беленок В.П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 353 с.

8. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С.С. Яценко. 2-ге вид., переробл. та доповн. Київ : А.С.К., 2002. 968 с.

9. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. [2-ге вид., переробл. та доповн.]. Київ : Дакор, 2008. 1428 с.

10. Ізай І.М. Кримінально-правова протидія втручання в діяльність працівників правоохоронних органів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 20 с.

11. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 616 с.

12. Вознюк А.А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них : монографія. Київ : Маслаков, 2018. 928 с.

13. Давидович І.І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадскості, які охороняють правопорядок : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 252 с.